

„АНТРОПОФАГ”

живопис, инсталация и видео

ЙОНА ТУКУСЕР

КОНЦЕПЦИЯ

Йона Тукусер е родена през 1986 г. в село Главан, Одеска област, което е на 70 км от делтата на Дунав в Украйна. Потомка е на българи, преселили се от с. Главан, община Гълъбово, област Стара Загора, България през 1832 г. Тя е чужденка в родината си, факт, белязал дълбоко цялостното ѝ светоусещане, и който съзнателно и подсъзнателно я е стимулирал да насочи своите творчески вълнения към най-драматичните преживявания на своя народ, напуснал земята си в търсенето на по-добър живот и попаднал на поредица от травмиращи събития.

През 2009 г. Йона Тукусер започва да изследва историческите данни и документалните архиви за трите гладомора в Украйна (1921-1923, 1932-1933 и 1946-1947), с фокус върху събитията в областите, населени с етнически българи. Следващата година започва да рисува по темата „Глад”. Показва творбите си в изложбената зала на *Червената къща*, София през март 2011 г. Единадесет години по-късно тя открива самостоятелна изложба „Глад” в Национална галерия (*Квадрат 500*), в която представя произведения, създадени между 2010 и 2022 г. Всяка от нейните работи се основава на фотография, статия, архивен документ или разказ.

Настоящият проект „Антропофаг” има за цел да обедини трагичните събития от миналото с настоящата война, породена от инвазията на Руската федерация в Украйна, като включва:

- живописни платна, рисувани по разкази на очевидци на гладомора от 1946-1947 г.;
- инсталация от автентично изгоряло зърно, резултат от руска ракетна атака по зърнохранилище на пристанище на река Дунав през 2023 г., заедно с фрагмент от руската ракета „Калибър”, изгорила това зърно;
- документалния филм „Антропофаг”, в който се срещаме с оцелели от хуманитарната катастрофа, причинена от съветското правителство през 1946-1947 г., довела до гладна смърт повече от 100 000 българи в района на Бесарабия.

Ще бъде изградена цялостна сценографска концепция за експозиционното пространство, която да създаде атмосфера, подсилваща въздействието на трите основни компонента – живописните творби, инсталацията и филма. Залата ще бъде напълно затъмнена, осветлението ще бъде спотово, като картините и купчината зърно ще бъдат допълнително осветени с подови led-фарове.

Силно експресивната, многослойна живопис на Йона Тукусер въздейства шоково, превръщайки човекоядните истории в драматични реквиеми. Инсталацията е свързващото звено между гладоморите, когато зърното е било реквизирано по нареждане на съветските правителства и настоящата война, в която зърното е изпепелено от атаките с ракети и дроневи на Руската федерация. Чрез интервюта, проведени от Йона в българските села в Украйна през 2018 г., филмът разкрива потресаващи спомени на хора, станали свидетели на последиците от жестокия глад, разказващи за една от зловещите му крайни фази – антропофагия (канибализъм). Чрез съчетанието на живопис, концептуална инсталация и документално кино, медии, които резонират на различни нива в човешката психика, възприятия, осезание, авторът постига разтърсващо въздействие, доказвайки, че неосмислените исторически явления имат свойството да се пораждат отново. Човекът е свикнал да разделя в много посоки – религия, народност, етнос, обществен статус ... дали от там не възниква враждебността към *другостта* или първопричината е в загубата на нравствени ориентири, чиято липса може да доведе дори до антропофагия или просто да поражда нескончаема агресия към *различния*, а още по-коварно – да бъде създадена идеологическа доктрина, която да припознава *чужденеца* като свой и да го подлага на изстребление, защото не се отказва от националната си принадлежност.

Това са част от парливите въпроси, които възникват при съприкосновение с творчеството на Йона Тукусер.

Елица Терзиева, Красимир Илиев

куратори

1. „Гарванът му изкълва очите“, 220 x 160 см, м.б., пл.

Димитър Чилибийски (р. 1928 г.) от с. Бановка (Одеска област) си спомня:

„През 1947 г., когато вече бях в колхоза, по цял ден работех на полето. Когато се прибирах вечерта, виждах по пътя си ту тук мъртвец, ту там един мъртвец да лежи... и гарваните им бяха изкълвали очите.“

Митев П., Н. Червенков. „Бесарабските българи за себе си“. София, 1996, 346 с.

2. „Шест грахови зърна и една обувка за вечеря“, 220 x 160 см, м.б., пл.

На 18 май 2018 г. в село Голица (Одеска област) Йона разговаря с Татяна Стоянова (р. 1971 г.). Внучката на жертвата на глада каза:

„Баща ми разказва, че по време на големия глад той бил на 6 години и отишъл на нивата, където събирали зърно. Бригадирите го оставяха да вземе грахово зърно, което намери сред зърното. Баща ми прекарваше целият ден в сортиране на купчините зърно и донасяше шест грахови зърна у дома. Майка му правеше с тези шест граха и трева супа за вечеря. ”

3. „Той видя как неговата майка убива брат му“, 220 x 480 см, м.б., пл.

На 29 април 2018 г. в село Главан (Одеска област) Йона разговаря с Василиса Ивановна Тугова (р. 1925 г.).

Тя каза:

„Знам за една жена на име Иванца, която изяде детето си. Тя започна да яде и по-големият син я видя. Веднага избяга от къщи и онемя от ужас и страх. Майка му полудя от глад и умря.“

4. „Две сестри убиха мъжа на едната и го изядоха“, 220 x 160 см, м.б., пл.

На 20 май 2018 г. в село Самбатар (Одеска област) Йона разговаря с Ганчев Михаил Петрович (роден 1929 г.). Той каза:

“През гладната 1946 година у нас измряха хората. Отидоха и взеха насила житото от хората. Ние имахме три големи плетени кошници, пълни с царевични кочани, всяка от които съдържаше по две или три зърна. Един човек от кметството дойде с една каруца и още трима и ни взеха царевичните кочани и ни казаха: "Умрете!" Чуваш ли какво ни казва? "Да умрем"! Този човек е от Самбатар.

В глада продаваха пача, но откъде взеха това прасе? Беше човешка плът. Пача от човешко месо. В едно гробище имаше открит общ гроб, в който всеки ден хвърляха по 10-15 души, умрели от глад. Имаше хора, които ходеха там и рязаха човешка плът от мъртвите и правеха пача и я продаваха на селския пазар. Голям глад, хората купуваха и ядоха. Човекът не го знае какво е, изглежда като пача. И така живяхме. Има останали живи хора като ме виждаш мен.

На съседната улица имаше къща, в която живеяха две сестри и те убиха мъжа на едната и го изядоха. После умряха.”

5. „Хората ядоха кората на дърветата“, 220 x 160 см, м.б., пл.

„Украйна беше основният доставчик на зърно за Ленинград и зеленчуци за Москва. През 1946-1947 г. влакове с хляб са изпратени в Германия под лозунга: „На германския народ от украинския народ“. Междувременно положението в българските села е тежко. Българите ровиха от снега замръзнали картофи и цвекло, остатъци от колхозните ниви след жътвата. Те прибегвали до ядене на кора от дървета, мишки и кучета. Сред гладуващите поради изтощение се разпространяват заболявания като дистрофия, различни форми на отравяния и паразитен тиф. Много трупове осеяли полетата, докато хората се скитали от едно село в друго в търсене на препитание, често загивайки по пътя. На гладуващите селяни от райони на пребиваване не беше позволено да напуснат Украйна, не им бяха издавани паспорти.”

Инна Татарко. Гладът от 1946-1947 г. в българските села на Измаилска област на СССР. III Дунавски научни четения. Измаил. 2017. стр.256

6. „За да спаси голямата дъщеря от глад, майката закла по-малката“, 220 x 160 см, м.б., пл.

Бузиян Елена Григориевна (родена 1938 г.) в село Остривне (Одеска област) си спомня:

„Спомням си разказа на баща ми, че в едно от съседните села, за да спаси голямата си дъщеря от глад, една жена заклала и сготвила по-малката си дъщеря. Най-голямата дъщеря видя това, изплаши се и избяга и повече не се върна при майка си.”

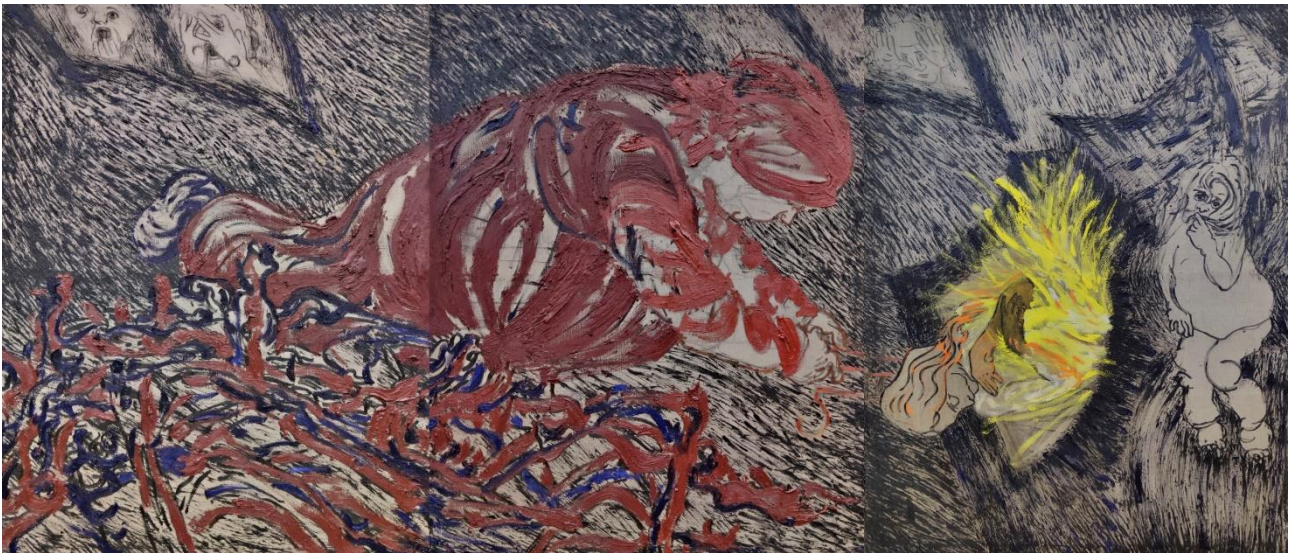
Пеливан, К. „Гладът през 1946–1947 г. в Южна Бесарабия: Арцизки район на Одеска област.“ Страница 125. Арциз, 2008

7. „Леля ми закла двете си дъщери и ги изяде“ ,220 x 160 см, м.б., пл.

На 21 май 2018 г. в село Голица (Одеска област) Йона разговаря със Загорская Стефанида Степановна (р. 1939 г.). Тя каза:

„През 1946-47 г. беше много страшно. Глад. Смърт. Нямахме какво да ядем. Във войната взеха каквото можаха. След това в нашето село имаше бирници, които вземаха запасеното жито на хората. Баща ми умря от глад през 1947 г. Семейството ни беше обзето от глад. Леля ми, Белиогло, се изправи пред това невъобразимо изпитание, когато съпругът ѝ умря от глад, оставяйки я без храна. Тя закла двете си дъщери, които бяха на 8 и 4 години, и изяде месото им. Тя дори идваше в къщата ни, чукаше по прозорците, но ние не смеехме да ѝ отворим, тъй като се страхувахме, че може да изяде майка ми или мен. Тогава съседите казваха: „Добре, че вратата ти беше заключена, иначе щеше да те изяде!“ Майка ми им отговаря: „Стара съм, по-добре да ме изяде, поне детето ми да не пипа!“ Тя се скиташе по улиците в търсене на отворени домове, в които да влезе, надявайки се да намери човек, който да заколи и изяде. В крайна сметка тя почина.“

8. „Майката изпече и изяде дъщеря си“, 220 x 480 см, м.б., пл.

На 12 май 2018 г. в село Ореховка (Одеска област) Йона разговаря с Мария Василювна Стоянова (р. 1941 г.). Тя каза:

„Спомням си времето на големия глад. Съседката ми имаше две дъщери. За съжаление една от тях почина и тя я занесе на гробището. След няколко дни тази жена се върна на гробището, извади дъщеря си от гроба и я върна в дома си. Ние, децата, гледахме през прозореца, любопитни какво ще последва. За наш ужас станахме свидетели как майката пали огън в печката и пече дъщеря си, след което я изяжда. Видях с очите си как сложи детето си във фурната да се пече!“

9. „Гризе и яде“, 220 x 160 см, м.б., пл.

На 22 април 2018 г. в село Каменка (Одеска област) Йона разговаря с Лефтерова Мария (родена 1924 г.).

Тя каза:

„Умирахме от глад. Бях гладна като дете, после се омъжих и пак започна голям глад. Тук в селото хората умираха по улиците като кучета. Където падне и умре, там го оставят... по време на глада беше много страшно.

Човекът е гладен! Какво може да направи той? Няма нищо за ядене! Освен да гризе и да яде. Хората бяха ужасно слаби.

Човекът е мъртъв! Гризат го! Ядат го!

-Дете?

-Изядоха и детето си.

- А възрастни хора?

-Да!”

10. „Майка отрязва месо от своят крак за да нахрани децата си“, 220 x 140 см, м.б., пл.

През август 2023 г. в село Главан (Одеска обл.) Настрадаин Валерия Валериевна (родена 2002 г.) сподели с Йона следната история:

“Майка ми разказваше, че по време на глада през 1946-47 г. в нашият регион, една жена с нож отрязала парче месо от своят собствен крак за да нахрани децата си, които умираха от глад. ”